

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra obchodu a financí

Teze diplomové práce

Daňové úniky u osob samostatně výdělečně činných

Lucie Kovandová

© 2015 ČZU v Praze

Daňové úniky u osob samostatně výdělečně činných

Tax evasion of self-employed person

Souhrn

Diplomová práce se zabývá tématem daně z příjmů a fyzických osob se zaměřením na zaměstnance a OSVČ. Cílem práce je odhadnout daňový únik OSVČ za rok 2014. Toho je dosaženo porovnáním skutečného základu daně OSVČ za rok 2013, z něhož je získána průměrná hodnota a základu daně OSVČ vyčíslený jako medián příjmu zaměstnanců za rok 2014. Pro oba základy daně je vyčíslena daňová povinnost k dani z příjmů i k zdravotnímu a sociálnímu pojištění. Rozdíly v odvodech z odlišných daňových a vyměřovacích základů jsou daňové úniky. Zároveň je v práci proveden výpočet pojistného na zdravotní a sociální pojištění OSVČ i zaměstnanců a porovnáno čerpání dávek ze zdravotního a sociálního pojištění.

Klíčová slova: daňový systém ČR, daň z příjmu fyzických osob, sazba daně, plátce, předmět daně, zákon o daních z příjmu, daňový únik, zaměstnanec, osoba samostatně výdělečně činná, závislá činnost

1. Cíl a metodika

Diplomová práce se zabývá problematikou daňových úniků u daní z příjmů osob samostatně výdělečně činných. Hlavním cílem diplomové práce je vyčíslit odhad daňového úniku u osob samostatně výdělečně činných. Pro splnění hlavního cíle je nutné splnění dílčích cílů:

1. Srovnání daňového zatížení zaměstnance a OSVČ
2. Nalézt možné způsoby odhadu daňových úniků OSVČ
3. Vyčíslení daňových úniků OSVČ

V první části diplomové práce bude zpracována literární rešerše na základě studia odborné literatury, vědeckých publikací, právních předpisů a internetových zdrojů. Bude zde zpracován náhled na teorii daní a daňovou soustavu České republiky s důrazem na daň z příjmů fyzických osob. Literární rešerše se zaměří i na pojem daňový únik a uvede některé metody odhadu daňového úniku a již provedených studií.

Vlastní práce porovná daňové zatížení zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné, jak z pohledu daně z příjmů fyzických osob, tak i zatížení zdravotním a sociálním pojištěním. Návazná část se bude zabývat aspektem odhadu daňových úniků. V analytické části práce bude dále uvedeno praktické srovnání daňového zatížení osob, které daní své příjmy ze závislé činnosti a funkčních požitků oproti osobám samostatně výdělečně činným. Pro větší vypovídací schopnost bude daňová povinnost zaměstnanců i OSVČ kalkulována pro více skupin těchto poplatníků, kteří budou rozděleny podle počtu vyživovaných dětí. Právě ze srovnání modelových příkladů, kdy bude brán zřetel na průměrnou mzdu zaměstnanců a medián příjmu, který aplikujeme na OSVČ, vyčíslíme odhad daňového úniku osob samostatně výdělečně činných v ČR oproti reálnému základu daně OSVČ skutečně přiznanému v předchozím roce. Práce bude obsahovat komparaci čerpání dávek sociálního pojištění zaměstnanci a osobami samostatně výdělečně činnými. Celkový daňový únik v České republice bude odhadnut za rok 2014, některá data budou ale čerpána z roku 2013, jelikož za rok 2014 ještě nebudou k dispozici, kvůli termínu podání daňových přiznání do 31.3.2015. Odhad bude proveden pomocí vyčíslení úniku modelového poplatníka – OSVČ a aplikace tohoto odhadu na celý základní soubor OSVČ.

2. Diskuze a výsledky

Vzhledem k výsledkům v kapitole č. 4 a 5 zabývající se vyčíslením odhadu daňového úniku OSVČ z daně z příjmů i odvodů na zdravotní a sociální pojištění je patrné, že postavení zaměstnance v systému je značně nespravedlivé. Z vypočtených nároků na dávky plynoucích ze sociálního pojištění má sice OSVČ horší pozici, co se týče přístupu k dávkám, jeho odvod na sociální pojištění je ale poměrně nižší. Vyměřovací základ OSVČ je pouze 50 % základu daně, čili pojistné na sociální pojištění odvádí pouze z poloviny jeho dosaženého zisku, oproti tomu zaměstnanec odvádí stejné úrokové sazby z hrubé mzdy. Horší přístup k dávkám je tak díky rozdílnému vyměřovacímu základu značně vyvážen. OSVČ ročně zaplatí na sociálním pojištění 24 300 Kč (součet všech tří složek sociálního zabezpečení vypočítaných z reálného daňového průměrného základu za rok 2013). Za zaměstnance je do státního rozpočtu odvedeno spolu s částkami, které hradí zaměstnavatel, dohromady 86 352 Kč. Rozdíl 62 052 Kč v odvodech na sociální pojištění mezi zaměstnancem a OSVČ je markantní.

Co se týče odvodů na zdravotní pojištění, zde je rozdíl také značný. Zaměstnanec odvede roční zdravotní pojištění ve výši 37 008 Kč, OSVČ pouze 21 013 Kč. Rozdíl 15 995 Kč v odvodech na zdravotní pojištění není podložen žádným logickým vysvětlením. Oba poplatníci mají totiž stejný přístup k čerpání zdravotního pojištění, a tak zde rozdílná výše platby není vůbec opodstatněná. Rozdíl v čerpání je způsoben pouze odlišným zdravotním stavem pojištěnců, nikoliv způsobem jejich získávání příjmů.

U daní z příjmů je OSVČ zvýhodněna různými způsoby. Zaměstnanec je v nevýhodě kvůli výpočtu daně ze superhrubé mzdy, oproti tomu OSVČ má základ daně rozdíl mezi příjmy a výdaji vynaloženými na dosažení příjmů. Navíc má u stanovení výdajů možnost vybrat si, zda uplatní skutečně vynaložené výdaje, které prokáže vedením daňové evidence či účetnictvím nebo stanovením výdajů pomocí výdajových paušálů. Ty jsou dle mého názoru velkorysé. V modelových příkladech zveřejněných v praktické části této práce bylo porovnáváno zdanění zaměstnance, který má hrubý příjem rovný mediánu příjmů zaměstnanců stanovený za rok 2014 Českým statistickým úřadem, a OSVČ, jehož daňový základ (příjmy minus výdaje) byl stanoven jako průměrný daňový základ OSVČ za rok 2013 (údaje z roku 2014 nejsou k dispozici s ohledem na podání daňového přiznání k 31. 3. 2015). Modelová OSVČ uplatňovala výdaje ve skutečné výši a rozdíl mezi odvedenou daní z příjmů zaměstnance a OSVČ činí 34 680 Kč.

Z výše uvedených porovnání vyplývá, že postavení OSVČ v systému daně z příjmů a pojištění je výhodnější co se týče odvodů. Jsou ale samozřejmě jiné aspekty, které je třeba brát v úvahu při volbě, zda je výhodnější získávat finanční prostředky závislou činností či funkčními požitky nebo samostatnou činností. Zaměstnaní má samozřejmě též své výhody. Např. zaměstnanec má nárok na dovolenou, která je stanovena minimální lhůtou 20 pracovních dní v zákoníku práce. Za dovolenou dostává zaměstnanec náhrady mzdy v průměrné výši svého výdělku. Tuto možnost OSVČ nemá a dá se předpokládat, že při volně OSVČ vždy přichází i o zisk, který by mohla generovat, kdyby si žádné volno nevybrala. To samé platí u nemoci, kdy zaměstnanec čerpá od zaměstnavatele náhradu mzdy od 4. dne nemoci, kdežto OSVČ získá až dávky nemocenské, které se vyplácejí od 15. dne pracovní neschopnosti. Dalším rozdílem, který je třeba brát v úvahu je pracovní doba. Jistě je velikou výhodou, že OSVČ má možnost plánovat si samostatnou činnost podle své potřeby, kdežto zaměstnanec má fixně stanovenou pracovní dobu a musí plnit instrukce svých zaměstnavatelů.

3. Závěr

Z výsledků zjištěných v této práci vyplývá, že OSVČ možná právě díky širokým možnostem, kterým může ovlivňovat svůj základ daně a tím i vyměřovací základy pro pojistné na zdravotní a sociální, těchto možností velmi využívá. Odhad daňového úniku OSVČ vyčíslený v této práci 49,97 mld. Kč neznámá pouze nelegální daňový únik, který byl vysvětlen v kapitole č. 3.17 Daňové úniky, nýbrž i daňovou optimalizaci, která je zcela legální. Odvody zaměstnanců a OSVČ do státního rozpočtu jsou opravdu velice rozdílné. Zaměstnanec odvede na dani z příjmů při neuplatnění daňového zvýhodnění na vyživované dítě 28 650 Kč, s jedním dítětem 15 246 Kč a se dvěma dětmi 1 842 Kč. V každém ze tří kalkulovaných modelových zaměstnanců vyjde alespoň nějaká daňová povinnost. Oproti tomu OSVČ s reálným průměrným základem daně vždy čerpá daňový bonus, tudíž do státního rozpočtu nic neodvede. Bonusy se pohybují v částkách 6 030 Kč, 19 343 Kč, 32 828 Kč podle počtu vyživovaných dětí. Při pohledu na zdravotní pojištění odvede do rozpočtů zaměstnanec o 15 995 Kč více než OSVČ, ačkoliv mají oba nárok na stejné čerpání zdravotního pojištění. U sociálního pojištění je rozdíl v odvedených částkách nejmarkantnější – 62 052 Kč. Zde ale musí být brán v úvahu fakt, že OSVČ nemá nárok na všechny dávky sociálního zabezpečení jako OSVČ, jak již bylo popsáno v minulých kapitolách. Přesto dělá celkový rozdíl ve finančních nákladech na daň z příjmů a zdravotní a sociální pojištění dohromady 112 727 Kč za rok.

Brali bychom-li v úvahu srovnání odvodů zaměstnance a OSVČ se základem daně rovným mediánu příjmů zaměstnanců za rok 2014, i zde nejsou rozdíly zanedbatelné. Toto srovnání již zobrazuje rozdíly způsobené odlišným stanovením zdanitelného základu, kdy zaměstnanec odvádí daň ze superhrubé mzdy, do které je započítáno i pojistné, které odvádí za zaměstnance zaměstnavatel a také rozdílným určením vyměřovacích základů u pojistného na sociální zabezpečení. Zaměstnanec hradí sociální pojištění vypočítané z hrubé mzdy, OSVČ pouze z 50 % jeho příjmů po odečtení výdajů na jejich dosažení. Zaměstnanec tak ročně zaplatí na dani z příjmů o 13 980 Kč více než OSVČ. Zdravotní pojištění je v tomto případě vyrovnané, jelikož se počítá ze stejného vyměřovacího základu. U sociálního zabezpečení jsou odvody zaměstnanců vyšší o 40 020 Kč, tedy o danou polovinu, o kterou je nižší vyměřovací základ OSVČ, stejně je tomu pak u nemocenského pojištění, kde zaměstnanec platí více o 3 144 Kč.

Snaha o zefektivnění výběrů daní z příjmů a odvodů na pojištění, včetně snahy o zamezení nelegálních daňových úniků, kdy poplatník nepřizná všechny své získané příjmy či naopak nadhodnotí své výdaje, by mohla přinést větší finanční prostředky do státního rozpočtu, jehož nevyrovnanost trápí Českou republiku. Jistě jsou důvody pro to, aby OSVČ, jakožto osoba nesoucí rizika podnikání a nejistoty výdělku, měla určitá daňová zvýhodnění, ale otázkou je, zda by měl být mezi odvody do státního rozpočtu až tak rozdílné. Nevyvratitelný je ale fakt, že tato problematika volá po zamezení nelegálních úniků, které by mohlo vylepšit rozpočtovou situaci v České republice.

4. Seznam literatury

Knižní publikace

- [1] PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance úvod do problematiky*. 4. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2008, str. 301. ISBN 978-80-7357-358-4.
- [2] ŠIROKÝ, J. *Daňové teorie – s praktickou aplikací*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 80. ISBN 978-80-7400-005-8.
- [3] KUBÁTOVÁ, K.; VÍTEK, L., *Daňová politika, teorie a praxe*. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1997, ISBN 978-80-8596-323-6.
- [4] DUŠEK, Jiří. *Daně z příjmu 2014: přehledy, daňové a účetní tabulky*. 9. vydání. Praha: 2014, str. 12. ISBN 978-80-247-8969-9.
- [5] BRYCHTA, Ivan. MACHÁČEK, Ivan. PILAŘOVÁ, Ivana. *Daň z příjmu 2013*. 10. vydání. Praha: 2013. Wolters Kluwer ČR, str. 1-6. ISBN 978-80-7357-995-1.
- [6] BRYCHTA, I. *Meritum daň z příjmu 2011*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 7 – 18 str. ISBN 978-80-7357-623-3.
- [7] *Daňové zákony 2013*. 1. vydání. Praha: Sagit, 2013. 55 str. ISBN 978-80-7208-960-4.
- [8] BUKOVJAN, P.; DANĚK, A.; PFEILEROVÁ, J. *Přehled změn v mzdovém účetnictví a pracovním právu 2011-2014*. 3. vydání. Praha: Verlag Dashöfer, s.r.o., 2014. 12 str. ISBN 978-80-86897-97-4.
- [9] VALOUCH, P. *Daňové tipy (a triky) pro fyzické osoby 2009*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. 32 str. ISBN 978-80-247-3332-6.
- [10] MACHÁČEK, Ivan. *Daň z příjmu fyzických osob 2010: praktická příručka k daňové optimalizaci*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 229 – 234 str. ISBN 978-80-7400-188-8.
- [11] DOBEŠOVÁ, Katarína. *Daňové tabulky a změny ve zdaňování příjmů ze závislé činnosti a z funkčních požitků v roce 2007*. 1. vydání. Praha: PRAGOEDUCA, 2007. 75, 76 str. ISBN 978-80-7310-027-8.
- [12] MACHÁČEK, Ivan. *Zaměstnanecké benefity a daně*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-000-4.

- [13] *Zákony 2014: aktualizace sborníku; 2, seš. 6. Zákon o daních z příjmů.* Český Těšín: Poradce, 2014. 11 – 12 str., 15 – 16 str., ISBN 1802-8322
- [14] SUCHÁ, Jana. *Daňový paušál – Ano či ne?* 1. vydání. Beroun: Newsletter, 2006. 13 str. ISBN 80-7350-038-8.
- [15] *Daně, účetnictví. Vzory a případy.* Měsíčník č. 2. DPFO za rok 2013 – rozdíly a novinky. Český Těšín: Poradce, 2014. 94 str. ISBN 1213-9270.
- [16] SEDLÁKOVÁ, Eva. *Daňové a nedaňové výdaje.* Český Těšín: Poradce, 2010. 26 – 28 str. ISBN 978-80-7365-315-6.
- [17] MARKOVÁ, Hana. *Daňové zákony 2014, úplná znění platná k 1. 1. 2014.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. 17 str. ISBN 978-80-247-5171-9.
- [18] *Zákony 2013: aktualizace sborníku. Zákon o daních z příjmů.* Český Těšín: Poradce, 2013. 61 str. ISBN 1802-8268
- [19] KŘEMEN, Bedřich. *100 legálních daňových triků.* Jak získat více 2010 – 2011. Praha: ESAP, s.r.o., 2010. 31 str. ISBN 978-80-254-8034-2.
- [20] MACHÁČEK, Ivan. *Fyzické osoby a daň z příjmů 2012.* 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 150 – 169 str. ISBN 978-80-7357-711-7.
- [21] *Zákony 2014: aktualizace sborníku; 3. seš. 1. Zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Zákon o nemocenském pojištění. Zákon o zaměstnanosti. Zákon o veřejném zdravotním pojištění.* Český Těšín: Poradce, 2014. Str. 142. ISSN 1802-8349.
- [22] *Zdravotní pojištění, zdravotní péče.* Praha: Sagit, 2010. 4 - 7 str. ISBN 978-80-7208-817-1.
- [23] TEPPEROVÁ, Jana. ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Bulletin – komora daňových poradců. Článek Zaměstnavatel a zaměstnanec v roce 2014: Daň z příjmů, pojistné na sociální zabezpečení a pojistné na zdravotní pojištění.* Brno, 2/2014. Str. 50. ISSN 1211-9946.
- [24] *Sociální pojištění.* Praha: Sagit, 2009. 4 - 5 str. ISBN 978-80-7208-760-0.
- [25] *Zákony 2013. III. Sborník úplných znění zákonů a souvisejících předpisů k 1. 1. 2013. z oblasti pracovního práva.* Český Těšín: Poradce, 2013. Str. 262-269. ISSN 1802-8284.

[26] Zákony 2014: aktualizace sborníku 5. *Trestní zákoník. Nový katastrální zákon*. Český Těšín: Poradce, 2014. Str. 97, 174-178. ISSN 1211-2437.

[27] DRÁB, O. TRUBAČ, O. ZATLOUKAL, Tomáš. *Obrana před daňovou kontrolou*. Praha: ASPI, 2006. Str. 282. ISBN 80-7357-223-0.

Internetové zdroje:

[28] ZÁKONY PRO LIDI. *Předpis č. 586/1992 Sb. Zákon České národní rady o daních z příjmů*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27].

Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586>

[29] ZÁKONY PRO LIDI. *Předpis č. 338/1992 Sb. Zákon České národní rady o dani z nemovitých věcí*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27].

Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-338>

[30] ZÁKONY PRO LIDI. *Předpis č. 340/2013 Sb. Zákonné opatření Senátu o dani z nabytí nemovitých věcí*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27].

Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-338>

[31] ZÁKONY PRO LIDI. *Předpis č. 16/1993 Sb. Zákon České národní rady o dani silniční*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z:

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-16>

[32] ZÁKONY PRO LIDI. *Předpis č. 235/2004 Sb. Zákon o dani z přidané hodnoty*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-235>

[33] ZÁKONY PRO LIDI. *Předpis č. 353/2003 Sb. Zákon o spotřebních daních*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-353>

[34] ZÁKONY PRO LIDI. *Předpis č. 592/1992 Sb. Zákon České národní rady o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-592>

[35] ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Pojištění OSVČ*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/pojisteni-osvc/ucast-na-pojisteni/povinna.htm>

- [36] ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Aktuální informace pro OSVČ, které jsou účastné nemocenského pojištění*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/pojisteni-osvc/ucast-na-pojisteni/aktualni-informace-pro-osvc-ktere-jsou-ucastne-nemocenskeho-pojisteni.htm>
- [37] COBHAM, A.. FINANCE AND TRADE POLICY RESEARCH CENTRE. *QEH Working Papers Series*. [online]. 27.3.2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www3.qeh.ox.ac.uk/pdf/qehwp/qehwps129.pdf>
- [38] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Daňové nedoplatky a daňové úniky*. [online]. 27.3.2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:h7Qof_G1VkwJ:www.mfcr.cz/assets/cs/media/2013-10_Danove-nedoplatky_a_danove_uniky.pdf+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz
- [39] PEDERSEN, S.. THE SHADOW ECONOMY IN GERMANY, GREAT BRITAIN AND SCANDINAVIA. *A measurement based on questionnaire surveys*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: PEDERSEN, S. *The Shadow Economy in Germany, Great Britain and Scandinavia: A measurement based on questionnaire surveys, Statistics Denmark 2003*. http://www.rff.dk/files/RFFsite/Publikations%20upload/Arbejdsrapporter/The%20Shadow%20Economy%20in%20Germany.Great%20Britain%20and%20Scandinavia.study_10.pdf
- [40] FINANČNÍ SPRÁVA. *Daňová statistika*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/analyzy-a-statistiky/danova-statistika>
- [41] FINANČNÍ SPRÁVA. *Údaje z daňových přiznání*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/analyzy-a-statistiky/udaje-z-danovych-priznani>
- [42] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Tiskové zprávy*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/tiskove_zpravy_kap
- [43] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Průměrné mzdy – 4. čtvrtletí 2014*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2014-truea9fbwn>

[44] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Ročenka statisticky trhu práce 2010*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3111-10>

[45] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – 4. čtvrtletí 2014*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-4-ctvrtleti-2014-nfmqckomga>

[46] FINANČNÍ SPRÁVA. *Údaje z výběru daní*. [online]. 27. 3. 2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/analyzy-a-statistiky/udaje-z-vyberu-dani>